

MÚSICA ANTIGA

JORDI SAVALL: LES ÉLÉMENTS

Tempêtes, Orages & Fêtes Marines

18 D'OCTUBRE DE 2016
SALA 1 PAU CASALS

LE CONCERT DES NATIONS
MANFREDO KRAEMER concertino
JORDI SAVALL direcció

LAUDITORI

Lepant 150
08013 Barcelona

www.auditori.cat

Comenta aquest concert amb
#auditori #antiga

Segueix-nos a

Mitjans Patrocinadors

LA VANGUARDIA

**CATALUNYA
RÀDIO**

INTRODUCCIÓ: QUÈ ÉS LA MÚSICA ANTIGA?

L'inici de la nova temporada de Música Antiga de L'Auditori, de la mà de l'excel·lent binomi format per l'orquestra barroca de Le Concert des Nations i Jordi Savall, ens convida a reflexionar sobre el moment veritablement complex que, a hores d'ara, viu una tipologia de música que, amb el pas dels anys, ha eixamplat tant els seus límits que costa de definir. Si fins a la dècada dels vuitanta del segle passat la Música Antiga definia tan sols a la música clàssica europea anterior al 1750, a poc a poc, aquesta frontera s'ha fos i, ara, podem trobar projectes musicals que ens pot sorprendre que estiguin inserits dins d'una temporada de Música Antiga com, per exemple, el monogràfic dedicat a Mendelssohn-Bartholdy (1809-1847). Podem definir Mendelssohn dins la "música antiga"? Quan avui dia no és difícil de localitzar a les sales de concert europees interpretacions amb instruments originals i criteris històrics d'obres d'autors com Brahms (1833-1897), Debussy (1862-1918) o, fins i tot, Stravinsky (1882-1971), resulta evident que Mendelssohn és més antic que ells...

Potser, la millor resposta a la qüestió "Què és la Música Antiga?" la va profetitzar Philippe Herreweghe, en la seva primera visita a Barcelona, per oferir la *Matthaus Passion* de J.S. Bach. En una entrevista concedida a un conegut diari, el prestigiós director belga no va dubtar en afirmar: "la música antiga més que un període històric és una mentalitat". Una mentalitat que ens permet dir que aquest tipus de música ja no es defineix "només" per un període històric sinó també per un concepte interpretatiu que, en absolut, ha d'associar-se a la manera com s'interpretava en el moment en què es va compondre, sinó a una via hermenèutica i d'acostament a les creacions musicals a través de l'ús dels instruments originals, una acurada interpretació informada a nivell històric o bé a partir del coneixement directe de les fonts (manuscrits autògrafs, tractats d'interpretació).

Tot i que, en l'actualitat, són molt pocs els qui s'atreveixen a discrepar de la pràctica musical informada històricament, també és veritat que això ha estat possible gràcies a una proliferació de conjunts, intèrprets i projectes dels quals la Temporada de Música Antiga de L'Auditori n'ofereix una esplèndida selecció: *L'Orfeo* de Monteverdi amb el Concerto Italiano, un *Festival Purcell* amb Le Concert Spirituel d'Hervé Niquet i un seguit d'altres sorpreses que fan d'aquesta temporada una bona ocasió per conèixer una mica més l'actual panorama de la música antiga europea i descobrir diferents obres, en ocasions, poc conegudes. Un exemple el tindrem avui mateix amb l'espectacular *Les éléments* de Jean-Féry Rebel, en què per "representar" el caos, el compositor parisenc s'atreveix a fer escoltar totes les notes de l'octava musical en el que cal considerar com el primer clúster de la música occidental. I això en una data tan llunyana com el 1737! Amb sorpreses com aquesta, és evident que la Temporada de Música Antiga de L'Auditori és alguna cosa més que una programació... Que tots plegats en gaudim intensament!

Oriol Pérez i Treviño

PROGRAMA

OCTUBRE DE 2016

DIMARTS 18 | 20.30h

LE CONCERT DES NATIONS

Manfredo Kraemer concertino • **David Plantier** violí • **Guy Ferber** trompeta natural • **Thomas Müller** trompa natural • **Pierre Hamon** i **Sébastien Marq** flautes de bec • **Marc Hantai** i **Yi-Fen Chen** flautes travesseres • **Alessandro Pique** i **Vincent Robin** oboès • **Josep Borràs** fagot • **Mauro Lopes**, **Guadalupe del Moral** i **Isabel Serrano** violins I • **Santi Aubert**, **Kathleen Leidig** i **Alba Roca** violins II • **Angelo Bartoletti** i **Giovanni de Rosa** violes • **Balázs Máté** i **Antoine Ladrette** violoncel·les • **Xavier Puertas** contrabaix • **Enrike Solinís** tiorba & guitarra • **Michael Behringer** clavicèmbal • **Pedro Estevan** i **Daniel Garay** percussions

Jordi Savall director

1/ **MATTHEW LOCKE**
Exèter 1622 -
Londres 1677

Music for *The Tempest* (1674)

Introduction - Galliard
Gavot - Saraband
Lilic
Curtain Tune
Rustick Air
Minoit - Corant
A Martial Jigge
The Conclusion: A Canon 4 in 2

2/ **ANTONIO VIVALDI**
Venècia 1678 -
Viena 1741

Concerto *La Tempesta di mare* per a flauta sola i corda, RV 433, op. 10 núm. 1 (1729)

Allegro
Largo
Presto

Pierre Hamon flauta de bec

3/ **JEAN-FÉRY REBEL**
París 1666 - 1747

Les Éléments (1737)

Le Cahos: L'Eau - L'Air - La Terre - Le Feu
[Loure I:] La Terre
Chaconne: Le Feu
Ramage: L'Air
Rossignols
Rondeau: Air pour l'Amour
Loure [II]
Sicillienne
Caprice
Premier Tambourin: L'Eau
Second Tambourin

PAUSA

20'

4/ **MARIN MARAIS**
París 1656 - 1728

Alcione: Airs pour les Matelots et les Tritons (1706)
Prélude - Marche pour les Matelots I & II - Tambourin
Tempête - Ritournelle - Chaconne pour les Tritons

5/ **GEORG PHILIPP TELEMANN**
Wagdeburg 1681 -
Hamburg 1767

Wassermusik, Hamburger Ebb' und Flut (circa 1740)
Ouverture (Grave: Allegro)
Sarabande. Die schlaffende Thetis
Bourrée. Die erwachende Thetis
Loure. Der verliebte Neptunus
Gavotte. Die spielenden Najaden
Harlequinade. Der Scherzenden Tritonen
Der stürmende Aeolus
Menuet. Der angenehme Zephir
Gigue. Ebbe und Fluth
Canarie. Die lustigen Bots Leute

6/ **JEAN-PHILIPPE RAMEAU**
Dijon 1683 -
París 1764

Orages et tonnerres (1735-1749)
Air pour les Zéphirs
Orage – Air pour Borée
(Les Indes Galantes)
Tonnerre
(Hippolyte et Aricie)
Contredanse
(Zoroastre)

Les durades aproximades de les parts seran de 50 minuts per a la primera part i 45 minuts per a la segona.

Agrairiem que apaguéssiu els mòbils, desactivéssiu les alarmes sonores i continguéssiu els estossecs. Un mocador redueix notablement el soroll.

Mitjà patrocinador de Música Antiga a L'Auditori

LA VANGUARDIA

Una coproducció de L'Auditori
i la Fundació Centre Internacional de Música Antiga

L'AUDITORI

JORDI SAVALL · EL SO ORIGINAL

Amb el suport de

Amb la col·laboració

Cat **M**úsica

ELS ELEMENTS - HOMENATGE A LA TERRA

Tempestes, temporals i festes marines

1674 - 1764

L'art de pintar amb música

Durant el segle XVIII, els músics europeus –sobretot els francesos– es van especialitzar en l'art de pintar amb música. Tot expressant la seva intenció, Jean-Féry Rebel precisa, al seu prefaci de *Les Éléments*, que «l'Aire és 'pintat' per notes seguides de cadències formades per les flautes petites». Així doncs, deixarem la paraula als nostres 'pintors' musicals, que en aquest concert seran Matthew Locke, Antonio Vivaldi, Jean-Féry Rebel, Marin Marais, Georg Philipp Telemann i Jean-Philippe Rameau.

Començarem la primera part d'aquest programa descriptiu i simbòlic amb les músiques d'escena compostes per Matthew Locke per a l'obra teatral *The Tempest*, a la qual seguirà una de les més famoses *Tempesta di mare*, d'Antonio Vivaldi, per a flauta de bec i corda en fa major (RV 433, op. 10 núm. 1), abans de concloure simbòlicament amb l'extraordinària i sorprenent "Representació del caos", que Jean-Féry Rebel introduí el 1737 al seu ballet *Les Éléments*.

La segona part del programa s'obrirà amb extractes de la tragèdia *Alcione*, de Marin Marais, seguits de la cèlebre suite *Wassermusik Hamburger Ebb und Fluth*, de Georg Philipp Telemann. Clourem aquest florilegi amb una selecció de temporals, trons, terratrèmols i *Contredanses* compostos per Jean-Philippe Rameau per a les òperes *Les Indes Galantes*, *Hippolyte et Aricie*, *Zoroastre* i *Les Boréades*.

I

Matthew Locke es trobava a Exeter, on havia format part del cor de la catedral, quan esclatà la guerra civil el 1642. Aprenqué a tocar l'orgue i féu amistat amb Christopher Gibbons, l'oncle del qual era mestre de cor. Possiblement va coincidir amb el futur Carles II als Països Baixos (1646-1648). Durant la restauració, va ser compositor ordinari (*Composer in ordinary*) del rei Carles II, el 1661; i després de la seva conversió al catolicisme també esdevingué organista de Caterina de Bragança, esposa del rei. Juntament amb Christopher Gibbons va escriure la música de la mascarada de James Shirley *Cupid and Death* (1653), possiblement la més elaborada d'aquest període. També va signar bona part de la música d'acompanyament del drama de William Davenant *The Siege of Rhodes*, representat a Rutland House, a Londres, el 1656, i considerat generalment com la primera òpera anglesa. Locke també musicà altres obres de teatre, com *Psyche* (1675), una semiòpera de Thomas Shadwell; la versió de *Macbeth* (1663) feta per Davenant, o bé l'adaptació de *The Tempest* (1674), semiòpera signada per Shadwell. En aquesta darrera obra, Locke va utilitzar per primera vegada en la música anglesa indicacions com *soft* (fluix) o *louder by degrees* (gradualment més fort) i introduí trèmols a les cordes. La suite que hem recollit a la selecció dels diferents moviments instrumentals consta, exceptuant el descriptiu 'Curtain Tune', de moviments de dansa enriquits amb una escriptura densa i rica en harmonies d'acompanyament intenses i imaginatives, però sempre plenes de frescor i lleugeresa.

No cal oblidar que és dins el repertori italià del segle XVIII on tan sovint trobem aquest gust per les descripcions de la natura, com per exemple a les *Quatre estacions* d'Antonio Vivaldi o a la seva famosa *Tempesta di mare*.

La sorprenent obra publicada el 1737 és ben bé un veritable poema simfònic: Rebel el titula *Les Éléments* “Simphonie nouvelle”. El resum del programa i la indicació dels instruments i de les harmonies que cal utilitzar amb finalitats descriptives clarament determinades són detallades diàfanament al prefaci:

«La introducció d'aquesta simfonia era natural: era el caos mateix, aquesta confusió que regnava entre els elements abans del moment en què, sotmesos a lleis invariables, ocuparen el lloc que els era destinat dins l'ordre de la natura.

Per designar cada element particular dins aquesta confusió, m'he servit de les convencions més habituals. El baix expressa la Terra amb notes lligades entre si que es toquen amb sacseigs; les flautes amb trets de cant que puguen i baixen, imitant el curs i el murmur de l'Aigua; l'Aire és pintat per notes seguides de cadències formades per les flautes petites; finalment, els violins, amb trets vius i brillants, representen l'activitat del Foc.

Aquestes característiques distintives dels elements són recognoscibles, separadament o barrejades, totalment o parcial, en les diverses repeses que anomeno Caos i que marquen els esforços que fan els elements per desempallegar-se els uns dels altres. Al setè Caos, aquests esforços disminueixen, a mesura que s'acosta el desenllaç de l'obra.

Aquesta primera idea m'ha dut més enllà. He gosat intentar ajuntar la idea de la confusió dels elements i la de la confusió de l'harmonia. He provat de fer sentir d'antuvi tots els sons barrejats entre ells, així com totes les notes de l'octava reunides en un sol so. Aquestes notes es desenvolupen a continuació, pujant a l'uníson en la progressió que els és natural; després d'una dissonància, se sent l'acord perfecte. Finalment, he cregut que seria encara millor el Caos de l'harmonia si passejava pels diferents caos en diferents cordes. Sense xocar l'oïda, he pogut fer que el so final fos indecís, fins que, en el moment del desenllaç, es torna determinat.»

II

Marin Marais compongué quatre tragèdies en música, una de les quals, *Alcione*, estrenada el 1706, va gaudir d'un gran èxit. En aquesta òpera, Marin Marais dona una nova importància als instruments, amb la “tempesta” obté una gran fama, que explica la seva subsegüent reproducció i imitació. En aquest sentit, ens remetem a Evrard Tilton du Tillet, al seu comentari publicat el 1723 a *Le Parnasse françois... des poètes et des musiciens*:

«Hom no pot deixar aquí de dir quelcom de la tempesta d'aquesta òpera, tan elogiada per tots els coneixedors, i que causa un efecte tan prodigiós. Marais ideà la manera de fer executar la base de la seva tempesta no sols amb els fagots i els baixos de violí ordinaris, sinó també amb els tambors poc tensats que, en redoblar contínuament, generen un soroll sord i lúgubre que, juntament amb el dels tons aguts i punyents procedents de la cantarella dels violins i dels oboès, fan sentir ensem tot el furor i l'horror d'un mar agitat i d'un vent furiós que ressona i xiula; en fi, d'una tempesta real i autèntica.»

Cal afegir-hi un altre gran pintor músic: Georg Philipp Telemann, qui amb la seva *Música aquàtica* “Marea alta i baixa d'Hamburg” –composta per commemorar el centenari de l'almirallat d'Hamburg el 1723– evoca magistralment tot el misteri de les antigues mitologies del món aquàtic. Es tracta d'un altre mag que, amb la seva música –escrita en el més pur estil francès–, ens fa sentir el furor d'un oceà poblat de criatures mítiques: la bella Tetis adormida, gronxada pel dolç so de les flautes (sarabanda) i despertada per l'alegria d'una *bouree* graciosament dansada, la planívola *loure* d'un Neptú enamorat, la joia esclatant de les nàïades (gavota), les diversions dels tritons (arlequinades), una tromba marina fuetejada pels vents d'un Èol desfermat, seguida de l'evocació d'un zèfir tranquil·litzador (minuet). I després del flux i reflux de la marea salvatge, copsats pels instruments de corda (giga “Ebbe und Fluth”), arriba el ‘canari’ dels mariners, per celebrar alegrement, com a punt final, la fi d'un viatge ple de sorpreses.

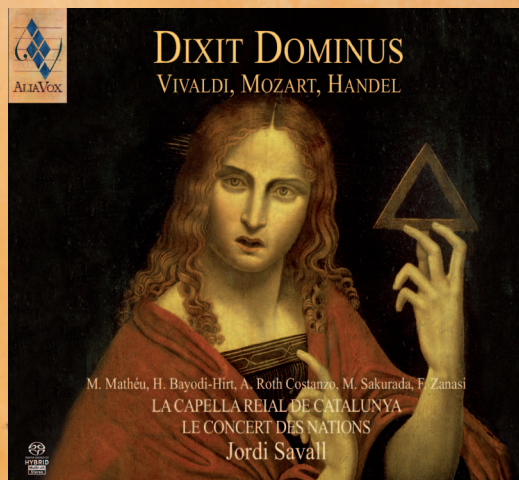
En la majoria d'òperes, les músiques instrumentals juguen amb els ritmes (sovint de dansa) seguint els contrastos i les dissonàncies, per traçar a grans trets l'alegria de les festes marines, el pànic dels desastres i, finalment, un retorn a l'equilibri natural. A l'òpera *Alcione*, de Marin Marais, la corprenent escena del naufragi fou precursora de tot un seguit d'altres i va esdevenir el model d'un gènere i d'un estil orquestral que Rameau duria al seu apogeu trenta anys més tard. Escoltem aquestes tempestes i zèfirs que bufen a *Les Indes Galantes*, o el tro que ressona a *Hippolyte et Aricie*. A *Les Boréades*, diverses simfonies descriptives formen part d'aquesta darrera obra mestra, en què el déu Bòrees, el mestre dels vents, es troba al centre de la intriga. Tanmateix, l'última gran òpera de Rameau, escrita poc abans de la seva mort, no fou mai representada i no va ser estrenada dalt d'un escenari fins al 1983.

Van sorgir diverses veus que criticaven aquestes tècniques de pintura musical, qualificant-les de barrija-barreja dissonant, de caos harmònic, que consideraven passades de moda. Els temporals, les tempestes i altres tremolors de terra eren objecte de comentaris irònics, però durant el segle XVIII la moda continuà, i fins i tot se'n troba algun rastre a l'inici del XIX.

Aquests temes que sorprenen, sedueixen i suggereixen encara ens parlen avui dia. La Terra està en perill: és una realitat. El seu principal enemic és l'home. Des de fa anys, contribueix a la seva destrucció. El planeta és objecte de tantes agressions que comencem a patir-ne les conseqüències. Sortosament, nombrosos països s'han mobilitzat perquè, entre altres qüestions, disminueixi el forat de la capa d'ozó, que ens protegeix dels raigs nocius del sol. Els principals dirigents polítics del món semblen finalment haver pres consciència de la importància de fixar i dur a terme controls per reduir eficaçment les emissions de gasos que destrueixen aquesta capa. Esperem que aquests objectius puguin ser realment assolits i mantinguts. La salvaguarda del planeta és encara possible amb la cooperació, l'esforç i la voluntat de tothom. La Terra serà allò que nosaltres en fem. Pugui la música recordar-nos-ho, amb les seves “tempestes i temporals”!

JORDI SAVALL

NOVETAT

DIXIT DOMINUS

VIVALDI, MOZART, HANDEL

M. Mathéu, H. Bayodi-Hirt,
A. Roth Costanzo,
M. Sakurada, F. Zanasi

LE CONCERT DES NATIONS
LA CAPELLA REIAL DE CATALUNYA

Manfredo Kraemer, *concertino*

JORDI SAVALL, *direcció*

CD DEL CONCERT

LES ÉLÉMENTS

Tempêtes, Orages & Fêtes Marines

LE CONCERT DES NATIONS

Manfredo Kraemer, *concertino*

JORDI SAVALL, *direcció*

LE CONCERT DES NATIONS

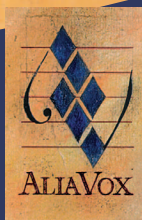
L'orquestra Le Concert des Nations fou creada per Jordi Savall i Montserrat Figueras l'any 1989 durant la preparació del projecte *Canticum Beatae Virgine* de M.A. Charpentier per tal de poder disposar d'una formació amb instruments d'època capaç d'interpretar un repertori que aniria des del Barroc fins al Romanticisme (1600-1850).

El seu nom prové de l'obra de François Couperin, *Les Nations*, concepte que representa la reunió dels *gustos musicals* i la premonició que l'Art, a Europa, duria per sempre una marca pròpia, la del Segle de les Llums.

Des de l'inici, posa de manifest la voluntat de donar a conèixer un repertori històric de gran qualitat a través d'interpretacions que respecten rigorosament l'esperit original de cada obra, però interpretades amb una voluntat revitalitzadora. En són bons exemples els primers enregistraments de Charpentier, J. S. Bach, Haydn, Mozart, Haendel, Marais, Arriaga, Beethoven, Purcell, Dumanoir, Lully, Biber, J.S. Bach, Boccherini, Rameau i Vivaldi. L'impacte de les obres i autors escollits, dels enregistraments i les actuacions a les principals ciutats i festivals de música del món, l'han acreditat com una de les millors orquestres amb instruments d'època, capaç d'afrontar un repertori eclèctic i divers que va des de les primeres músiques per orquestra fins a les obres mestres del Romanticisme i del Classicisme.

Segueix-nos al

www.alia-vox.com

MANFREDO KRAEMER concertino

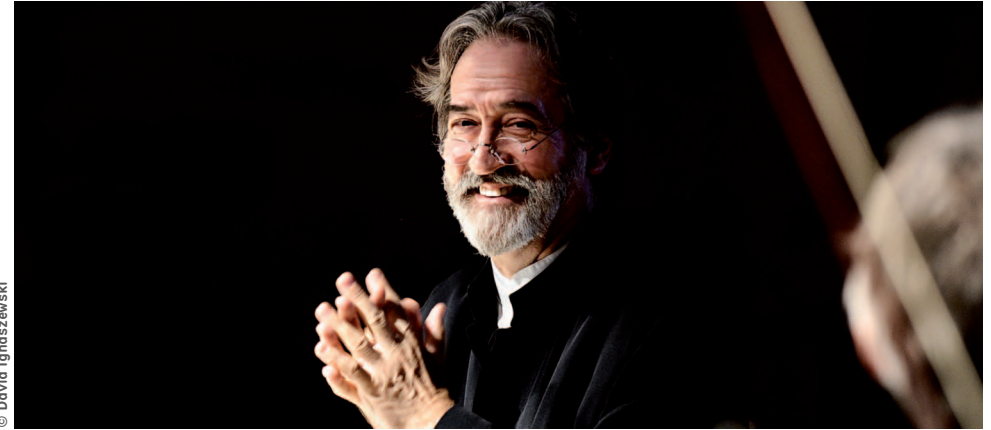
© Tatiana Doubek

Va començar els estudis de violí a Còrdova (Argentina) i va continuar el 1984 a la Hochschule für Musik Köln, amb F. J. Maier. El 1985, amb els companys de la universitat, va fundar l'orquestra Concerto Köln i, un any després, convidat per R. Goebel, col·labora amb el prestigiós grup Musica Antiqua Köln.

Una intensa activitat concertística, com a solista o director, i al voltant de cent compromisos anuals, el duen arreu del món. El 1996 va crear el grup instrumental The Rare Fruits Council, els enregistraments del qual han rebut diversos premis. El 2000 funda La Barroca del Suquia a Còrdova, que es considera l'orquestra actual amb instruments d'època més important a Llatinoamèrica, oferint obres mestres del Barroc en versió original.

Des del 1991 col·labora estretament amb Jordi Savall, com a primer violí de Le Concert des Nations. Considerat pel BBC Music Magazine (2004) un dels més destacats violinistes barrocs de l'actualitat, la seva discografia compren més de 40 títols.

JORDI SAVALL director

© David Ignaszewski

Jordi Savall és una de les personalitats musicals més polivalents de la seva generació. Fa més de cinquanta anys que dona a conèixer al món meravelles musicals abandonades en la foscor de la indiferència i de l'oblit. Dedicat a la recerca d'aquestes músiques antigues, les llegeix i les interpreta amb la seva viola de gamba, o com a director. Les seves activitats com a concertista, pedagog, investigador i creador de nous projectes, tant musicals com culturals, el situen entre els principals artífexs del fenomen de revalorització de la música històrica. És fundador, juntament amb Montserrat Figueras, dels grups musicals Hespèrion XXI (1974), La Capella Reial de Catalunya (1987) i Le Concert des Nations (1989) amb els que explora i crea un univers d'emocions i de bellesa, i les projecta al món i a milions d'amants de la música.

Al llarg de la seva carrera ha enregistrat i editat més de 230 discos de repertoris de música medieval, renaixentista, barroca i del classicisme, amb una especial atenció al patrimoni musical hispànic i mediterrani, que han estat mereixedors de moltes distincions com Midem Awards, International Classical Music Awards i un Grammy Award. Els seus programes de concert han convertit la música en un instrument de mediació per a l'entesa i la pau entre pobles i cultures diferents i de vegades enfrontades. No debades l'any 2008 Jordi Savall fou nomenat Ambaixador de la Unió Europea pel diàleg intercultural i, juntament amb Montserrat Figueras, varen ser investits "Artistes per la Pau" dins del programa "Ambaixadors de bona voluntat" de la UNESCO.

La seva fecunda carrera musical ha estat mereixedora de les més altes distincions nacionals i internacionals, d'entre les quals cal destacar, el títol de Doctor Honoris Causa de les Universitats d'Evora (Portugal), de Barcelona (Catalunya), de Lovaina (Bèlgica), de Basilea (Suïssa) i d'Utrecht (Països Baixos), la insígnia "Chevalier" de la Legió d'Honor de la República francesa, el Premi Internacional de Música per la Pau del Ministeri de Cultura i Ciència de la Baixa Saxònia, la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya i el prestigiós Premi Léonie Sonning, considerat el premi Nobel de la música. El 2015 va rebre el premi europeu Helena Vaz da Silva. "Jordi Savall posa de manifest una herència cultural comuna infinitament diversa. És un home pel nostre temps" (*The Guardian*, 2011).

LA TEVA OPINIÓ ENS INTERESSA!

Estem fent una petita enquesta per valorar alguns aspectes relacionats amb el concert i amb L'Auditori.

Acosta't als dispositius que veuràs col·locats en diversos espais de la Sala i respon la nostra enquesta. Només són 2 minuts!

Moltes gràcies per la teva ajuda!

PROPER CONCERT IMPRESCINDIBLE

MÚSICA
ANTIGA

2016
2017

DIMARTS
13
DESEMBRE
20.30h

FESTIVAL PURCELL: LE CONCERT SPIRITUEL

Aniversari i funeral de la reina Mary
& Oda a santa Cecília

Hervé Niquet direcció

LAUDITORI

Lepant 150
08013 Barcelona

www.auditori.cat

Santa Cecília (1750-1760) G. Tiepolo
© Museu Nacional d'Art de Catalunya